

The Role of Academic Efficacy Belief, Peer Pressure and Trait Anxiety on Adolescent Aggressiveness

Bülent GÜNDÜZ
Öner ÇELİKKALELİ

Mersin University, Faculty of Education

Abstract

The aim of this research is to investigate whether adolescents' academic self-efficacy beliefs, peer pressure, and trait anxiety predict their aggressiveness or not. For this aim, the data was collected from 231 adolescents who were students in different high schools in Turkey. In this research, the data was collected with The Scale of Aggressiveness, Academic Self-efficacy Scale, The Scale of Peer Pressure and Trait Anxiety Inventory. To analyse the data, correlation coefficient and stepwise multiple regression analysis were used. According to the findings, while the most important predictors of the male adolescents' aggressiveness were peer pressure and academic self-efficacy belief, the most important predictors of the female adolescents' aggressiveness were academic self-efficacy belief, trait anxiety and peer pressure.

Keywords: *Aggressiveness, academic efficacy, peer pressure and anxiety*

SUMMARY

The aggressiveness that can range from the laughter for the aim of mocking to killing someone is defined as distressing and disturbing behaviours towards a person or an object. When the development of the term, aggressiveness which dates back to the history of humanity, is analysed; the aggressiveness, which is an important derivative of death instinct, means a person's directing destructive tendencies inside him towards other objects in the outer world (Geçtan, 1998; Breger, 2002). The representatives of Freud didn't accept the idea that the aggressiveness is an innate impulse or instinct and they suggested that the aggressiveness resulted from an impulse which was caused by frustration or psychological hindrance. According to the Social Learning Theory, aggressiveness like other behaviours is acquired and learned by means of modelling or imitating. Adolescence period is known as a process in which the emotion of anger and aggressive behaviours are intense, which can be accepted as possible and normal. The aggressiveness in the adolescence period can be seen as violence in the later ages and the characteristics of antisocial behaviours. The aggressiveness has the characteristics of a problem which has consequences both at the moment and in the long term (Tekinsav Sütçü, 2006).

Purpose of the Study

The aim of the research is to analyse the prediction of level of male and female students' aggressiveness in terms of the variables of the belief of academic efficacy, peer pressure and anxiety.

METHOD

The research group consists of 129 female students (55.8%) and 102 male students (44.2%), which mean that the group is composed of 231 high school students, who are adolescents. These adolescents' ages are between 14 and 19 (\bar{x} age= 16.10; Ss: 1.37). In the research, The Scale of Agressiveness, The Academic Self-Efficacy Scale, The Scale of Peer Pressure and Anxiety Inventory were used as instruments for collecting data. The data of the research was analysed by using 11.5 version of SPSS program. Pearson Correlation Coefficient were used to analyse the relationship between adolescents' aggressiveness and belief of academic efficacy, peer pressure and anxiety. Stepwise multiple regression analysis were used to determine whether belief of academic perfection, peer pressure and anxiety predict aggressiveness. While the results are interpreted, 0.05 was accepted as a significant level.

FINDINGS & RESULTS

The findings show that the order of prediction of variables and contribution of variables which predict the levels of aggressiveness of male and female students are different. While there is a negative moderate relationship between the aggressiveness points of female students and belief of academic efficacy, there is a moderate positive relationship between peer pressure and their level of anxiety. Moreover, the stepwise regression analysis done for female adolescents showed that the belief of academic efficacy is the most important predictive and when we put these variables into order of importance, the second important variable is anxiety and the third important variable is peer pressure. These three variables together explain 29.7 % of the total variance related with the female students' aggressiveness.

The findings related with male adolescents showed that there was a moderate positive relationship between points of aggressiveness and points of peer pressure and there was a moderate negative relationship between the points of belief of academic efficacy and the points of aggressiveness. The stepwise regression analysis done for male adolescents showed that the peer pressure is the most important predictive and when we put these variables into order of importance, the second important variable is the belief of academic efficacy. The variables of the peer pressure and belief of academic efficacy explained 23.4 % of the total variance related with the male students' aggressiveness.

CONCLUSION & DISCUSSION

The fact that the common variable of peer pressure predicting the aggressiveness level of both male and female students can be accepted as a result that is expected. Due to the fact that the students are in the adolescence period and therefore, they have certain characteristics of these period and that peer values become more important and they are adopted, the people at that stage can show positive or negative behaviours. The findings that the aggressiveness of female students has a strong relationship with academic efficacy and anxiety; and the aggressiveness of male students has a strong relationship with peer pressure that can be accepted as an important value. In this framework, it can be said that there are perceptions based on gender. In general, becoming successful in the schools which are regarded as having an important position (career, status, etc.) in the society, the belief of academic efficacy, the problem of anxiety which are seen in women twice more than men (Brown, Barlow ve Liebowitz, 1994) can cause the female students to become more tense, angry and aggressive. The fact that peer pressure has a very important contribution to the explanation of male students' aggressiveness can be told to be the effects of gender stereotypes and role models. As Bandura (1977) stated in the Social Learning Teory, people observe other people's behavior and form their own behaviours by accepting them as models. The adolescents who are in the process of adopting identities are one of the groups who are impressed by these expectations and roles.

Aggressiveness is quite a complex structure and it can be seen to have many various variables and factors. In the scope of this research, the concept of aggressiveness was analysed together with the variables of academic efficacy, anxiety and peer pressure and their influence on the points of male and female adolescents' points were analysed. In the studies that can be carried out in the future, aggressiveness of the adolescents can be studied with the variables of cognitive distortion, burnout and humour styles. In addition to the descriptive studies, giving importance to the experimental studies can support and facilitate the school counsellors in the studies of counselling and guidance.

As a result, the variables that predict the male and female students' aggressiveness have different predictive values. Therefore, it can be beneficial to take these values into account for the preventive measures and supporting services that can be carried out in the studies of psychological counselling and guidance.

Ergen Saldırganlığında Akademik Yetkinlik İnancı, Akran Baskısı ve Sürekli Kaygının Rolü

Bülent GÜNDÜZ
Öner ÇELİKKALELİ

Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Özet

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin akademik yetkinlik inançlarının, akran baskılarının ve sürekli kaygılarının saldırganlıklarını yordayıp yordamadığını incelemektir. Bu amaçla farklı lise türlerine devam eden 231 ergenden veri toplanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak; Saldırganlık Ölçeği, Akademik Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Akran Baskısı Ölçeği ve Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmıştır. Verilerin analizinde korelasyon katsayısı ve aşamalı çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular göre; erkek ergenlerin saldırganlıklarını yordamada en önemli katkının sırasıyla akran baskısı ve akademik yetkinlik inancı değişkenlerinden geldiği; buna karşın kızlarda ise akademik yetkinlik inancı, sürekli kaygı ve akran baskısının yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, akademik yetkinlik, akran baskısı, kaygı

Küçümseyici bir gülüş, mimik ya da sözden, birini öldürmeye kadar gidebilecek geniş bir yelpaze içinde yer alabilen saldırganlığın (Köknel, 1999), bir kişinin diğerine ya da kendine, fiziksel ya da psikolojik zarar verme, incitme ve yaralama amacı güden davranış olarak tanımlandığını görmekteyiz (Eron, 1987). Bir başka deyişle saldırganlık, diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlar olarak da tanımlanmaktadır (Boxer ve Tisak, 2005). Her yaş grubunda görülmesi olası ve normal olmakla birlikte ergenlik dönemi, öfke duygusu ve saldırgan davranışların yoğun olarak yaşandığı bir evre olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 90'lı yılların ortalarından itibaren orta öğretim kurumlarında yaşanan şiddet olayları da bu bilgileri doğrulamaktadır. Tekinsav Sütçü (2006)'nın aktardığı gibi, ergenlik dönemindeki bu saldırganlık, ileri yaşlarda şiddetin ve antisosyal davranışların bir belirleyicisi olarak görülmektedir. Bu bağlamda saldırganlık, hem yaşandığı anda hem de uzun süreli olumsuz sonuçları olan bir problem niteliği taşımaktadır.

Tarihsel gelişimine bakıldığında, saldırganlığı açıklamak üzere ortaya atılmış birçok kuramın olduğu görülmektedir. Psikoanalitik yaklaşıma göre, insanoğlunun eylemlerinin çoğu -doğuştan getirdiği içgüdülerden- cinsellik ve saldırganlık tarafından etkilenir ve şekillenir. Freud, içgüdüleri yaşam içgüdüğü ve ölüm içgüdüğü olarak iki ana bölümde toplamıştır. Açlık, susuzluk ve cinsellik gibi yaşam içgüdüğü, bireysel

yaşam ve insan ırkının devamlılığını sağlamaktadırlar. Freud'a göre ölüm içgüdüsünün önemli bir türevi olan saldırganlık, insanın kendine dönük yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere çevrilmesidir (Geçtan, 1998; Breger, 2002).

Neo-Freudian geleneğin daha sonraki kuramcıları, saldırganlığın doğuştan bir dürtü ya da içgüdü olduğu fikrini reddetmiş ve bunun, engellenmeden kaynaklanan bir dürtü olduğu önerisini getirmişlerdir. Engellenme-saldırganlık hipotezi bir hedefe yönelmiş kişinin çabalarını engellemenin, engellemeyi yapan şahıs ya da nesneye zarar vermeye yönelik bir davranışı güdüleyen saldırgan bir dürtü yarattığını varsaymaktadır (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1995; Taylor, Pepleu ve Sears, 2007).

Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre, diğer tüm davranışlarda olduğu gibi, saldırganlık da gözlem ya da model alma (taklit) yoluyla öğrenilmekte ve ne kadar pekiştirilirse meydana gelme olasılığı da o kadar yüksek olmaktadır (Bandura, 1977). Ergenlik döneminde ergenlerin yaşıtlarından etkilendikleri ve onlardan bazılarını kendilerine rol model olarak seçtikleri sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, çocukluktan erinliğe geçiş dönemi (Yavuzer, 1999) olan ergenlik döneminde akran etkisi her zamankinden çok daha önemli görünmektedir. Lee (2002)'ye göre akranlar hem arkadaş, hem rakip, hem de modeldir ve birbirlerini ortak ilgi alanlarındaki becerilerini geliştirmek için yüreklendirirler.

Ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma, kabul görme, bağlanma gibi gereksinimler gencin akran grubunun kontrolüne girmesine yol açabilmektedir (Aydın, 2007). İçinde bulunduğu yaş grubundaki akranlarının, çeşitli aktivitelerinde bir şeyi yapması için bireye ısrar etmesi veya onu cesaretlendirmesi, akran baskısı olarak tanımlanmaktadır (Santor, Messervey ve Kusumakar, 2000). Ergenler akran desteğini kaybetmemek ve yalnız kalmamak için bazen sonuçlarını çok fazla düşünmeden istemedikleri davranışlarda bulunabilirler (Çiğdemoğlu, 2006). Ergen, grup kurallarına uymak için baskıya boyun eğebilir ve okulu asmak, öğretmenin otoritesine meydan okumak gibi davranışlarda bulunabilir (Morrison, 1997). Ergenlerde görülen saldırganlık ve şiddetin akran gruplarına dahil olma ve akran baskısıyla ilişkisini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Dusenbury ve diğr. 1997; Yıldırım, 2007). Şahan (2007), lise öğrencilerinin saldırganlık puanları üzerinde problem çözme becerisi, özsaygı düzeyi ve akran baskısının yordayıcı birer değişken olduğunu; Eldeleklioğlu (2007) ise, ergenlerde saldırganlığın yordayıcısı olarak en önemli katkının ebeveyn tutumları ve akran baskısı değişkenlerinden geldiğini belirtmiştir. Cinsiyet değişkenine göre akran baskısı ve şiddet ele alındığında erkek ergenlerin daha fazla baskıya maruz kaldıkları (Çiğdemoğlu, 2006); risk alma davranışları ve şiddet açısından aynı yaş grubunda bulunan ergenlerden erkeklerin kızlara göre daha fazla bu davranışları sergilediği ifade edilmiştir (Gullone ve Moore, 2000; Willemse, 2008).

Akranlarıyla ilişkilerinin yanı sıra ergenlik dönemi; fizyolojik, duygusal, sosyal, kişisel değişimlerin, mesleki gelişimin yaşandığı ve bireylerin söz konusu bu değişim ve gelişim alanlarında üstesinden gelmek zorunda oldukları görevleri içermektedir (Kılıççı, 2000; Gander ve Gardiner, 1993). Toplumda sürekli değişen ve gelişim gösteren sosyal

değerler içinde ergen, eğitim yaşamında başarılı olmak, ekonomik etkinlik kazanmak, toplumun ve çevresinin onayını almak, sağlıklı akran ilişkileri geliştirmek, sağlıklı bir kişilik geliştirmek konularında kaygı yaşayabilmektedirler. Yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra bir gruba katılma özlemi, yetişkini hor görme ama ona dayanma, kaygı (anksiyete) ve umutsuzluğa karşın geleceğe coşkuyla yöneliş bu evrenin belirgin çelişkili duyguları arasında sayılabilir (Yavuzer, 1999). Goleman (2001)'a göre kaygı, hayatta karşılaşılan baskıların, tehditlerin, katlanmak zorunda kalınan durumların karşısında ya da zihinde yaratılan gerçek olmayan tehlikeler nedeniyle ortaya çıkar. Bazı bilim adamları kaygıyı kişiliği oluşturan ilk ve temel güç olarak kabul etmiş, bazıları da ikincil olarak oluşan ama kişiliğin yapılanmasında, gelişmesinde ve davranışın ortaya çıkmasında önemli rolü bulunan bir etken olarak değerlendirmiştir (Köknel, 1999). Kaygıyla ilgili kuramsal çerçeveye bakıldığında daha çok Spielberger (1966; akt. Özusta, 1996)'in durumluk ve sürekli kaygı olarak tanımladığı iki faktörlü bir yapıdan söz edilmektedir. Buna göre durumluk kaygı (state anxiety), kişilerin özel durumları tehdit edici olarak yorumlaması sonucu oluşan duygusal tepkidir. Sürekli kaygı (trait anxiety) ise, bireyin kaygı yaşantısına yatkınlığıdır. Buna, kişinin içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılama ya da yorumlama eğilimi de denilebilir. Sürekli kaygısı yüksek bireyler, durumluk kaygıyı da diğerlerinden daha sık ve yoğun yaşarlar. Aniden sinirlenme ve aşırı tepki gösterme önemli kaygı belirtilerindedir (Goleman, 2001; Cüceloğlu, 1992). Yapılan araştırmalarda, kadınların kaygı düzeylerinin (Baltaş, 1988; Canbaz, Sünter, Peşken, 2005; Tokuç, Evren ve Ekuklu, 2009) ve kaygı bozukluğunun (Brown, Barlow ve Liebowitz, 1994) erkeklerden daha fazla olduğu ilişkin bulgular yer almaktadır.

Ergenlik amaçsızlığın olduğu, arayış ve çabalamanın gösterildiği stresli ve kırılğan bir gelişim dönemi olup (Allen, 1998), ergenlerin bu dönemdeki önemli gelişim görevlerinden birisi de ekonomik bir mesleğe hazırlanmaktadır (Gander ve Gardiner, 1993). Günümüzde kuşkusuz bunun yolu eğitim kurumlarındaki başarıdan geçmektedir. Sınavların yoğun yaşandığı lise dönemi stres ve kaygının da yoğun yaşandığı bir evre olarak görülmektedir (Kemer, 2006). Bu süreçte akademik yetkinlik inançları, öğrenci başarısını hayati derecede etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Bandura, 1986; 1997). Karşılaşılan stres ve baskı altında başarılı olmak ve problemlerin üstesinden gelmek için bireyin yetenek ve becerilerine olan inancı olarak tanımlanan yetkinlik inancı (Bandura, 1977; 1986), eğitsel çalışmaların düzenlenmesi ve başarının artırılmasında önemli bir paya sahiptir. Bireyin yetkinlik inançları onların psikolojik, sosyal ve akademik fonksiyonlarını etkileyebilmektedir (Bandura, 1977; 1986). Bu açıdan değerlendirildiğinde ve bu konuda yapılmış olan araştırma sonuçları, yetkinlik inancı yüksek olan bireylerin sahip oldukları yetenekleriyle stres yaratan engelleyici durumların üstesinden gelebileceklerine inandıkları için daha az kaygı yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Cooper ve Robinson, 1991; Muris, 2002; Meredith ve diğr., 2006). Alonzo (2000) ve Lieb (2004), yetkinlik inançları yüksek olan ergenlerin saldırganlık düzeylerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra akademik yetkinlik inancı, öğrenme süreçlerini ve akademik başarıyı düzenlemekle kalmayıp, boş vermişlik ve depresyonu da azaltmaktadır (Bandura, 1986). Akademik yetkinlik inancıyla ilgili araştırmalar cinsiyet değişkeniyle ilgili farklı bulgular bildirmişlerdir. Bazı araştırmalar kızların (Versteeg, 1999), bazıları erkek öğrencilerin (Busch, 1995) akademik yetkinlik

inançlarını yüksek olduğunu bildirirken, aralarında farkın olmadığını rapor eden araştırmalar da bulunmaktadır (Blake ve Lesser, 2006; Hampton ve Mason, 2003). Ayrıca, Willemse (2008), kızların yetkinlik puanlarının, erkeklerin ise saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Saldırganlığın; kontrol odağı (Köksal, 1991; Osterman, 1999); kendini kabul (Gümüş (2000), kendini açma (Demirhan, 2002), problem çözme becerisi (Karabıyık, 2003; Jarvinen, 2001); empati düzeyi (Ohbuchi, Ohno ve Mukai, 2001) ve benlik saygısı gibi çeşitli değişkenlerle birlikte ele alındığı araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre; iç kontrol odağına sahip, kendini kabul ve kendini açma düzeyleri yüksek, problem çözme ve empati kurma becerileri gelişmiş, benlik saygıları yüksek olan bireylerin saldırganlıklarının da anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür. Bu değişkenlerin yanı sıra, akran baskısı, kaygı ve akademik yetkinlik inancı, riskli bir yaşam evresi olan (Allen, 1998) ergenlikte bireylerin davranışlarını etkileyen önemli değişkenler olarak görülmektedir. Söz konusu değişkenlerin birlikte ergenlerin saldırganlık düzeyleriyle olan ilişkisi daha önce ele alınmamış olması bu araştırmanın çıkış noktalarından birisidir. Bunun yanı sıra, akran baskısına daha çok erkeklerin maruz kaldığı; kadınların kaygı düzeylerinin erkeklerden daha fazla olduğuna ilişkin araştırma bulguları ve akademik yetkinlik-cinsiyet değişkeni ile ilgili belirsizlikler erkek ve kız ergenlerin saldırganlıklarını yordayan değişkenlerin yordama sırası ve gücünün farklı olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, kız ve erkek ergenlerin saldırganlıklarını yordayan değişkenlerin farklı öncelikte ve güçte olacakları öngörülmüştür. Başka bir ifadeyle bu çalışma, kız ve erkek öğrencilerde saldırganlığı yordayan değişkenlerin ayrı ele alınması ve yorumlanması açısından da yeni bir araştırmadır.

Kuşkusuz, saldırganlıkla ilişkili olabilecek değişkenlerin ele alınması problemi tanımlama, önleme ve kontrol etme süreçlerini desteklemektedir. Benzer şekilde bu çalışmada da, karmaşık yapılarla ilişkisi olduğu düşünülen saldırganlık olgusu, daha önce çok az ele alınan yapılarla birlikte ve cinsiyet bağlamında incelenerek kavramın anlaşılabilirliğine katkı sunulmaya; okul psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları/etkinlikleri çerçevesinde önleme ve müdahale hizmetlerine ilişkin yeni açılımların alt yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve kaygı değişkenlerinin kız ve erkek ergenlerin saldırganlık düzeylerini yordamadaki katkılarını incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırma grubu, 2008–2009 öğretim yılı bahar yarıyılında, Mersin il merkezinde bulunan genel (n=136; %58. 9), Anadolu (n=66; %28. 6) ve meslek (n=29; %12. 6) liselerinde okumakta olan ve rasgele örnekleme yöntemiyle ulaşılan 129 kız (% 55. 8),

102 erkek (% 44. 2) toplam 231 lise öğrencisi ergenden oluşmaktadır. Bu ergenlerin yaşları 14 ile 19 ($\bar{x} = 16.10$; Ss: 1.37) arasında değişmektedir.

Ölçme Araçları

Saldırganlık Ölçeği

Açık, gizli, fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlıkla ilgili davranışları ölçmeye yönelik bir araç olan saldırganlık ölçeği (SÖ), Kocatürk (1982; akt. Kumru Sarıca, 2008) tarafından geliştirilen Saldırganlık Envanteri'nden yararlanılarak, Tuzgöl (1998) tarafından yeniden oluşturulmuştur. Beşli Likert tipi bir değerlendirmeyi içeren ölçek 45 maddeden oluşmaktadır. İç tutarlık katsayısı “.71” olan ölçeğin kararlık düzeyi test-tekrar test yöntemi ile hesaplanmış iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı “.85” olarak hesaplanmıştır (Tuzgöl, 1998). Ölçme aracında 15 madde negatif ifade olduğundan puanlamaları da tersine çevrilerek yapılmaktadır. Tersine çevrilen maddeler ve diğerlerinin toplamı kişinin saldırganlık puanını oluşturmaktadır. Aritmetik ortalamanın üstündeki puanlar yüksek saldırganlık düzeyini, altındaki puanlar ise düşük saldırganlık puanını ifade etmektedir. Bu araştırma kapsamında örneklem grubunu oluşturan kız ve erkek öğrencilere ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1’de verilmiş olup, ölçeğin bu araştırma çerçevesinde toplanan verilerden elde edilen iç tutarlık katsayısı “.79” olarak hesaplanmıştır.

Ergenlerde Yetkinlik Beklentisi Ölçeği

Ergenlerin akademik yetkinlik inançlarını belirleyebilmek için Muris (2001) tarafından geliştirilen ve Çelikkaleli, Gündoğdu ve Kıran-Esen (2006) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Ergenlerde Yetkinlik Beklentisi Ölçeği” nin Akademik Yetkinlik Beklentisi (AYB) alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçme aracı 5’li Likert tipi olup 1 “Hiçbir zaman”, 2 “Çok nadiren”, 3 “Bazen”, 4 “Sık sık” ve 5 “Her zaman” şeklinde cevaplanılmaktadır. AYB alt ölçeğinin ölçme aracının diğer alt ölçekleri olan Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Duygusal Yetkinlik Beklentisi alt ölçekleri ile korelasyonları sırasıyla “.39” ve “.34”, SYB alt ölçeğinin DYB ile korelasyonu “.42” bulunmuştur. AYB’nin toplam ölçekle korelasyonu ise “.74” olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları doğrultusunda ise iç tutarlık ve test tekrar test (puan değişmezliği) güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, iç tutarlık katsayısı “.64”; test-tekrar test korelasyon katsayısı “.77” olarak elde edilmiştir. Bu araştırma kapsamında toplanan verilerden ölçme aracının iç tutarlık katsayısı “.84” olarak hesaplanmıştır.

Akran Baskısı Ölçeği

Kıran (2002) tarafından geliştirilen Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ), ergenlik döneminde bulunan gençlerin yaşadıkları akran baskısını ölçmeyi amaçlayan beş dereceli Likert tipi bir ölçektir. ABÖ’nün iki alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçeğin tamamı için iç tutarlık katsayısı “.90”, Direkt Akran Baskısı Alt ölçeği için “.89”, Dolaylı Akran Baskısı Alt ölçeği için “.82”dir. Ayrıca test- tekrar test güvenilirlik katsayısı ölçeğin

tamamı için “.82”, Direkt Akran Baskısı Alt ölçeği için “.74”, Dolaylı Akran Baskısı Alt ölçeği için “.79” bulunmuştur. Ölçekten alınan puanların yüksek olması akran baskısının yüksek, düşük olması ise akran baskısının düşük olduğunu göstermektedir. Bu araştırma kapsamında toplanan verilerden ölçme aracının iç tutarlık katsayısı “.96” olarak hesaplanmıştır.

Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği

Spielberger ve diğer. (1970) tarafından geliştirilen (Akt: Öner ve Le Compte, 1983) bu envanter her biri 20 sorudan oluşan sürekli ve durumluk olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçme aracı, her bir soru için 1-4 arası puan verilen Likert tipi bir ölçektir, 14 yaş üstü bireylere uygulanabilmektedir. Durumluk kaygı ölçeği, bireyin belirli bir anda ve belirli koşullarda kendini nasıl hissettiğini, sürekli kaygı ölçeği ise bireyin içinde bulunduğu durum ve koşullardan bağımsız olarak kendini nasıl hissettiğini belirler. Ölçekten elde edilen puanlar kuramsal olarak 20 ile 80 arasında değişmektedir. Büyük puan yüksek kaygı seviyesini, küçük puan düşük kaygı seviyesini ifade etmektedir.

Durumluluk ve Sürekli Kaygı Envanteri'nin Türkçe'ye adaptasyonu, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Öner ve Le Compte (1983) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin normal ve hasta örnekleriyle yapılan çalışmalar sonucu elde edilen güvenilirlik katsayılarının “.83” ile “.87” arasında değiştiği bildirilmektedir (Öner ve LeCompte, 1983). Araştırma kapsamında envanterinin Sürekli Kaygı alt ölçeği kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında toplanan verilerden Sürekli Kaygı alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı “.77” olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, Mersin il merkezinde bulunan, ikisi genel lise, bir Anadolu ve bir Endüstri Meslek Lisesi olmak üzere dört liseden toplanmıştır. Verilerin toplanmasında, okullardaki Rehberlik ve Psikolojik Danışma servisi çalışanlarıyla iş birliği yapılmış, rastgele belirlenen sınıflara girilerek araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrencilere uygulama yapılmıştır. Başlangıçta yaklaşık 250 öğrenciye uygulanan ölçme araçlarından, hatasız ve yönergelere uygun olarak doldurulan 231 tanesi analize alınmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS paket programının 11.5 versiyonu kullanılarak analiz edilmiştir. Ergenlerin saldırganlık puanları ile akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve sürekli kaygı puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı; akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve sürekli kaygının saldırganlığı yordayıp yordamadığını belirlemek için ise aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel olarak anlamlılığını test etmek için hata payı üst sınırı .05 kabul edilmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Ergenlerin saldırganlık, akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ile değişkenlere ilişkin betimsel bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Kız ve Erkek Ergenlerin Saldırganlık, Akademik Yetkinlik İnancı, Akran Baskısı ve Kaygı Değişkenlerine Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Korelasyon Matrisi

Gruplar	Değişkenler	1	2	3	4
Kız (N=129)	1. SÖ	1			
	2. AYİ	-.40**	1		
	3. AB	.35**	-.25**	1	
	4. SK	.28**	-.011	.022	1
	\bar{X}	122.96	28.46	48.09	49.93
	Ss.	18.88	6.48	20.82	6.43
Erkek (N=102)	1.SÖ	1			
	2. AYİ	-.33**	1		
	3. AB	.43**	-.28**	1	
	4. SK	.12	.07	.29**	1
	\bar{X}	125.93	26.91	60.53	48.23
	Ss.	18.38	6.58	26.64	7.36

** p<.01

SÖ: Saldırganlık Ölçeği, AYİ: Akademik Yetkinlik İnancı, AB: Akran Baskısı, SK: Sürekli Kaygı

Tablo 1 incelendiğinde, kız öğrencilerin saldırganlık puanları ile akademik yetkinlik inancı puanları arasında orta düzeyde ve negatif yönde ($r = -.40$; $p < .001$); buna karşın, akran baskısı puanları ($r = .35$; $p < .001$) ve sürekli kaygı puanları ($r = .28$; $p < .001$) arasında orta düzeyde ve pozitif yönde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgular, kız ergenlerin akademik yetkinlik inançları azaldığında, akran baskısı ve sürekli kaygı düzeyleri yükseldiğinde saldırganlık puanlarının da arttığı biçiminde yorumlanabilir.

Erkek ergenlere ilişkin bulgular incelendiğinde, saldırganlık puanları ile akademik yetkinlik inancı puanları arasında orta düzeyde ve negatif yönde ($r = -.33$; $p < .001$); buna karşın, akran baskısı puanlarıyla pozitif yönde ve orta düzeyde ($r = .43$; $p < .001$) bir ilişki olduğu görülmektedir. Kız ergenlerden farklı olarak erkek ergenlerin saldırganlık puanları ile sürekli kaygı puanları arasında elde edilen pozitif yöndeki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($r = .12$; $p > .05$). Tablodaki bulgular, erkek ergenlerin, akademik yetkinlik inançları azaldığında ve akran baskısı arttığında saldırganlık puanlarının arttığı biçiminde yorumlanabilir.

Kız ve erkek ergenlerin akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve sürekli kaygı puanlarının saldırganlık puanlarını yordamasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2
Kız ve Erkek Ergenlerin Saldırganlık Puanlarının Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Gruplar	Bağımsız Değişkenler	R	ΔR^2	B	SH _B	β	t	p
Kızlar	Sabit	--	--	99.054	13.617	--	7.274	.000
	AYİ	.396	.157	-.960	.225	-.330	-4.262	.000
	SK	.484	.234	.801	.220	.273	3.638	.000
	AB	.545	.297	.234	.070	.258	3.327	.001
R ² = .297 F _(3, 125) =17.572, p< .000								
Erkekler	Sabit			128.302	8.904	--	14.410	.000
	AB	.428	.183	.251	.063	.363	3.965	.000
	AYİ	.483	.234	-.652	.256	-.233	-2.547	.012
R ² = .234 F _(3, 227) =15.085, p< .000								

Tablo 2 incelendiğinde, kız ergenlerin saldırganlık düzeylerini açıklamada üç değişkenin de anlamlı yordayıcılar oldukları görülmektedir. Analizin ilk aşamasında “akademik yetkinlik inancı” puanlarının toplam varyansın %15.7’sini; ikinci aşamada “sürekli kaygı” puanlarının %7.7’sini ve üçüncü aşamada “akran baskısı” puanlarının %6.3’ünü açıkladığı görülmektedir. Her üç değişken birlikte kızların saldırganlık puanlarına ilişkin varyansın toplam %29.7’sini açıklamaktadırlar [F_(3, 125)=17.572, p< .000].

Erkek ergenlere ilişkin bulgular incelendiğinde, erkek ergenlerin saldırganlık düzeylerini açıklamada “akran baskısı” puanlarının toplam varyansın %18.3’ünü açıkladığı görülmektedir. İkinci aşamada yordamaya katılan “akademik yetkinlik inancı”nın saldırganlığa ilişkin varyansın açıklamasına %5.1’lik katkı sağladığı analizde söz konusu bu iki değişken birlikte erkek ergenlerin saldırganlık varyansının %23.4’ünü açıklamaktadır [F_(3, 125)=17.572, p< .000]. Diğer taraftan, erkek ergenlerin saldırganlık düzeylerini açıklamada “sürekli kaygı”nın anlamlı düzeyde katkısı olmadığı için (t=.359; p>.05) tabloda yer verilmemiştir. Analize ait standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde, kız ergenlerde yordayıcı değişkenlerin saldırganlık puanları üzerindeki önem sırası; akademik yetkinlik inancı, sürekli kaygı ve akran baskısı; erkek ergenlerde ise, akran baskısı ve akademik yetkinlik inancı şeklindedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Ergenlerin saldırganlığını yordayan akademik yetkinlik inancı, akran baskısı ve sürekli kaygı değişkenlerinin ele alındığı bu çalışmada, kız ergenlerin saldırganlık

puanları ile akademik yetkinlik inancı puanları arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişkinin olduğu; buna karşın, akran baskısı ve kaygı düzeyleri arasında orta düzeyde ve pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, kız ergenler için yapılan aşamalı regresyon analizinde, akademik yetkinlik inancının saldırganlığın en önemli yordayıcısı olduğu ve bunu sırasıyla sürekli kaygı puanlarının ve akran baskısı puanlarının izlediği anlaşılmaktadır.

Erkek ergenlerle ilgili elde edilen bulgulara bakıldığında ise, saldırganlık puanları ile akran baskısı puanları arasında orta düzeyde pozitif yönde; diğer taraftan, akademik yetkinlik inancı ile saldırganlık puanları arasında orta düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Yapılan aşamalı regresyon analizinde ise, erkek ergenlerde saldırganlık puanlarının yordamasına en önemli katkının akran baskısının yaptığı ve bunu akademik yetkinlik inancının izlediği anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, “erkek ergenlerin akran baskıları arttıkça ve akademik yetkinlik inançları düştükçe saldırganlık düzeyleri de artmaktadır” denilebilir.

Sonuçlarda görüldüğü gibi, hem kız hem de erkek ergenlerin saldırganlık düzeylerini yordayan ortak değişkenler akran baskısı ve akademik yetkinlik inançlarıdır. Elde edilen bulgulara göre kaygı, erkeklerin saldırganlıklarını yordamada herhangi bir etkiye sahip görülmezken, kızların saldırganlıklarını açıklayan ikinci önemli değişkendir.

Sonuçlara, kız ve erkek ergenlerin saldırganlıklarına ortak etkisi olan değişkenler çerçevesinde bakıldığında; akran baskısının (Dusenbury ve diğr., 1997; Yıldırım, 2007; Şahan, 2007) ve akademik yetkinlik inançlarının (Lieb, 2004; Alonzo, 2000) saldırganlıkla ilişkili olduğu yönündeki araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Kişisel, sosyal, akademik ve mesleki gelişim açısından kritik ve riskli bir dönem olan ergenlik (Allen, 1998), aynı evreyi yaşayan akranların bir araya gelip birbirlerini destekleyip etkiledikleri bir dönemdir. Bunun doğal uzantısı olarak, akran baskısının da en yoğun olduğu bir evredir (Aydın, 2007; Santor ve diğr., 2000; Çiğdemoğlu, 2006). Ergen, kendisini en iyi anladığını düşündüğü akranlarının onay ve desteğini devam ettirmek için saldırganlık da dahil istenmeyen davranışlar içine girebilmektedir.

Ergenlik aynı zamanda, mesleki kararların alındığı, eğitsel hedeflerin oluşturulduğu ve bu hedeflere ulaşmak için büyük bir akademik çaba gösterilen bir dönemdir. Bu süreçteki zorluklarla (plan yapma, ders çalışma, sınavlara hazırlanma, başarılı olma vs) başa çıkma konusunda kendi yetenek ve güçlerine ilişkin inançlarının az oluşu onları saldırganlığa itiyor olabilir. Öte yandan, akademik yetkinlik inancı az olan bireylerin başarıları da düşüktür (Schunk, 1989; Bandura ve diğr., 1996; Chemers ve diğr., 2001) ve Bandura (1986)'nın da ifade ettiği gibi, bu bireyler kaygı ve stresi daha yoğun hissederler ve psikososyal fonksiyonları çeşitli şekillerde bundan etkilenir. Kendilerini sosyal ve akademik olarak ifade etme konusundaki yetersizlik inançları saldırganlığa sığınmalarına yol açabilir (Lieb, 2004).

Diğer taraftan, akran baskısının erkek ergenlerin ve akademik yetkinlik inancının kız ergenlerin saldırganlık puanlarını yordamada güçlü bir etkiye sahip olmalarında cinsiyete ilişkin algılamaların ve kültürel yüklemelerin/değer yargılarının etkisi olabilir. Sanayi-öncesi, sanayi ve sanayi-sonrası toplum aşamalarının birlikte yaşandığı ülkemizde (Çiftçi, 2003) geleneksel bakış açısıyla erkek ergenlerin, görece, kızlara göre sosyal ortamlarda daha özerk davrandığı hatta bunun kültürece desteklendiği görülebilmektedir. Uyguç (2003)'un aktardığı gibi, cinsiyetin değerler üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar, erkeklerin doğumdan itibaren bireysel değerlerle (bağımsız, eril, atak v.b.); kadınların ise hizmete veya bakıma yönelik değerlerle (dişil, toplulukçu, insanı dikkate alma v.b.) sosyalleştiği göstermektedir. Bu bakımdan, büyüme çağlarında veya yetiştirilirken öğretilen farklı değerlerin ve varsayımların etkisiyle erkeklerin ve kadınların farklı beklentilere ve ihtiyaçlara sahip olmaları dolayısıyla da farklı tutum ve davranışlar göstermeleri beklenir. Bunu yansımaları olarak evin dışında akranlarıyla daha fazla vakit geçiren erkek ergenler baskıya da daha fazla maruz kalıyor olabilirler. Erkeklerde akran baskısının ve bu baskının şiddet ve risk alma davranışlarıyla ilişkisinin daha yoğun olduğuna ilişkin araştırma bulgularının (Gullone ve Moore, 2000; Çiğdemoğlu, 2006; Willemse, 2008) bu yorumu desteklediği ifade edilebilir. Bu sonuçların, sonraki çalışmalarda nitel boyutta ele alınması alana yeni katkılar sunabilir.

Akademik yetkinlik inancı düşük bireylerin saldırganlıklarının yüksek olduğuna ilişkin araştırma bulguları (Alonzo, 2000; Lieb, 2004) bulunmasına karşın, cinsiyetlerin karşılaştırıldığı bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Belki, Bandura (1986)'nın düşük yetkinlik inancının, kişinin psiko-sosyal uyumu üzerindeki etkisinin saldırgan davranış örüntüler içine girmesine yol açmaktadır, yorumu kız ergenler için de kullanılabilir. Ancak, bu sonucu değerlendirmek üzere yine sosyo-kültürel çerçevede yorumlara ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir. Yukarıda belirtilen, ülkemizdeki geleneksel beklentilerin yanı sıra, özellikle kadınların eğitimine giderek daha fazla önem verilmesi, çoğu alanda erkeklerle yarışacak düzeyde olduklarının anlaşılması gibi çağdaş yaklaşımlar kız çocuklarının daha fazla eğitilmeleri gerekliliğini öne çıkarmıştır (Uyguç, 2003). Söz konusu bu değerler, akademik yaşamda kız öğrencilerinin başarılı olmaları konusunda daha hissedilir bir baskı oluşturuyor olabilir. Bu başarıyı elde etmek için Bandura (1986)'ya göre yetenek ve güçlerine ilişkin inançlarının yüksek olması gerekmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi, söz konusu yetkinlik inançları düşük olduğunda bireyin görevlerinin üstesinden gelebileceğine ilişkin kaygılar oluşmaktadır (Endler ve diğr., 2001). Akademik yetkinlik inançlarından sonra kızların saldırganlık puanlarını yordayan en önemli değişken olarak kaygı olması bununla ilişkilendirilebilir. Daha kaygılı olmak daha fazla tepki verme, öfke patlamaları ve aşırı sinirliliğe yol açabilir (Goleman, 2001; Cüceloğlu, 1992).

Kız ergenlerin saldırganlıklarını ikinci sırada kaygının yorduyor olması, kadınların daha kaygılı bir yapıda olmalarının (Brown, Barlow ve Liebowitz, 1994; Canbaz, Sunter, Peşken, 2005; Tokuç, Evren ve Ekuklu, 2009) doğal bir sonucu olarak da kabul edilebilir. Bunun yanı sıra kızların daha fazla duygusal başa çıkma davranışları sergilemelerinin (Lazarus ve Folkman, 1984) ve ergenlik dönemine daha erken yaşta girmelerinin etkileri de olabilir. Başa çıkma ve ergenliğe erken girmenin saldırganlığa

etkisinin sonraki çalışmalarda incelenmesi uygun olmakla birlikte, araştırmanın ortaya koyduğu veriler doğrultusunda, kaygının kızların saldırganlıklarını açıklamada önemli bir paya sahip olduğu ifade edilebilir.

Sonuç olarak; akran baskısı ve akademik yetkinlik inancı farklı cinsiyetteki ergenlerin saldırganlıkları üzerinde ortak etkisi olan değişkenler olmakla birlikte, ön görüldüğü gibi kız ve erkek ergenlerin saldırganlıklarını yordayan değişkenlerin yordama sırası ve gücü farklı çıkmıştır. Söz konusu bu sonuç, saldırganlığı önlemeye ve müdahale etmeye dönük okul rehberlik ve psikolojik danışma (RPD) uygulamalarına ışık tutabilir. Okul RPD çalışmalarında akran baskısının akran dayanışmasına döndürülmesi konusunda çalışmalar yapılması, saldırganlıkla ilgili bireysel ve grup etkinliklerinde yetkinlik inançlarının yükseltilmesi için çalışmalara yer verilmesi ve özellikle kız öğrencilerde kaygıyı azaltma programlarının uygulanması yararlı olabilir.

Elde edilen sonuçlar araştırmacılar açısından değerlendirildiğinde; ergen saldırganlığının yaş değişkenine bağlı değişimi araştırılabilir. Kız ve erkek ergenlerin saldırganlıklarını yordayan değişkenlerin ve yordama güçlerinin farklılaşması sonucundan hareketle, ergenlerin cinsiyet algılamalarını ve psikososyal fonksiyonlarını etkileyebilecek değer yargılarının saldırganlıkla ilişkisi araştırılabilir. Diğer taraftan, korelasyon ve regresyon analizleriyle ortaya konan sonuçlar, ergenlerin saldırganlıklarını açıklamada ipuçları vermesine karşın bu sonuçların nispeten sınırlı olduğu düşünülmektedir. Bundan sonraki çalışmaların, daha geniş bir örneklem grubunda ve açıklayıcı/doğrulayıcı analizler eşliğinde yapılması daha uygun modelleme yapılmasını kolaylaştırabilecektir.

KAYNAKLAR/REFERENCES

- Allen, J.M. (1998). *School counseling: New perspectives & Practices*, Greenboro: Eric/Cass Publications.
- Alonzo, DC. (2000). *The interrelationships of identity, self efficacy and aggression with African American male adolescents*, Unpublished Master Thesis, The University of Toledo,
- Atkinson, R.L.; Atkinson, R.C.; Hilgard, E.R. (1995). *Psikolojiye giriş I.* (Çev. Kemal Atakay, Mustafa Atakay, Aysun Yavuz), İstanbul: Söğüt Ofset.
- Aydın, A. (2007). *Eğitim psikolojisi*, 8. Basım, Ankara: Tek Ağaç Yayıncılık.
- Baltaş, A. (1988). Kaygı düzeyi açısından okullar arası farklar. *XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nöroloji Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1986). *Social foundation of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, Nj: Prentice Hall.

- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., Pastorelli, C. (1996). Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic functioning. *Child Development*, 67 (3), 1206-1222.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman, New York.
- Blake, S. ve Lesser, L. (2006). Exploring the relationship between academic self-efficacy and middle school students' performance on a high-stakes mathematics test. In Alatorre, S., Cortina, J.L., Sáiz, M., and Méndez, A.(Eds). *Proceedings of the 28th annual meeting of the North American Chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education (v: 2, p. 656)*. Mérida, México: Universidad Pedagógica Nacional.
- Boxer, P. ve Tisak, M. S. (2005). Children's beliefs about the continuity of aggression. *Aggressive Behavior*, 32 (2), 172-188.
- Breger, L. (2002). Freud. Görünümün ortasındaki karanlık (Çev. A. Biçen) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Brown, T. A, Barlow, D. H. ve Leibowitz, M. R. (1994) The empirical basis of generalized anxiety disorder. *American Journal of Psychiatry*, 151, 1272-1280.
- Busch, T. (1995). Gender differences in self efficacy and academic performance among students of business administration. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 39, 311-318.
- Canbaz, S., Sünter, T. ve Peşken, Y. (2005). Samsun Çıraklık Eğitim Merkezi'ne devam eden çırakların durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 21, 16-21.
- Chemers, M. M., Hu, L. ve Garcia, B. F. (2001). Academic self-efficacy and first year college student performance and adjustment. *Journal of Educational Psychology*, 93 (1), 55-64.
- Cooper, S, E. ve Robinson, D. A. G. (1991). The relationship of mathematics self-efficacy beliefs to mathematics anxiety and performance. *Mesurement & Evaluation in Counseling & Development*, 24 (1), 4-8.
- Cullingford, C. ve Morrison, J. (1997). Peer group pressure within and outside school. *British Educational Research Journal*, 23 (1). 61-80.
- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve davranışı, psikolojinin temel kavramları*. 3. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelikkaleli, Ö., Gündoğdu, M. ve Kıran-Esen, B. (2006). Ergenlerde yetkinlik beklentisi ölçeği: Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim Araştırmaları*. 25, 62-72.
- Çiftçi, B. (2003). Türkiye'de sanayileşme sürecinde çalışan kadınlar ve aile içi yaşamı, *İstihdam, Kadın İşgücü ve Yeni İş Kanunu Sempozyumu*, Muğla.

- Çiğdemöglü, S. (2006). *Lise I.sınıf öğrencilerinin akran baskısı, özsaygı ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirhan, M. (2002). *Kendi açma düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenler açısından saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Dusenbury, L., Falco, M., Lake, A., Bosworth, K. (1997). Nine critical elements of promising violence prevention programs. *The Journal of School Health*, 67, 409-414.
- Eldeleklioğlu, J. (2007). The relationships between aggressiveness, peer pressure and parental attitudes among Turkish high school students, *Social Behavior and Personality*, 35 (7), 975-986.
- Endler, N. S., Speer, R. L., Johnson, J. M., Flett, G. L. (2001). General self-efficacy and control in relation to anxiety and cognitive performance. *Current Psychology*, 20 (1), 36-53.
- Eron, L. D. (1987). The development of aggressive behavior from the perspective of a developing behaviorism. *American Psychologist*, 42 (5), 435-442.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. B. Onur). İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası*. 4.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Goleman, D. (2001). *Duygusal zeka*. (Çev.: B. Seçkin YÜKSEL), 19. Basım. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gullone, E. ve Moore, S. (2000). Adolescent risk taking and five-factor model of personality. *Journal of Adolescence*, 23 (4), 393-407.
- Gümüş, T. (2000). *Kendini kabul düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hampton, N. Z. ve Mason, E. (2003). Learning disabilities, gender, sources of efficacy, self-efficacy beliefs, and academic achievement in high school students. *Journal of School Psychology*, 41 (2), 101-112.
- Jarvinen, L.K. (2001). Aggressive behaviour and social problem-solving strategies: a review of the findings of a seven-year follow-up from childhood to late adolescence. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 11(4), 236-250.
- Karabıyık, Ç. (2003). *Üniversite öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

- Kemer, G. (2006). *The role of self-efficacy, hope, and anxiety in predicting university entrance examination scores of eleventh grade students*, Unpublished Master Thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Kılıççı, Y. (2000). *Okulda ruh sağlığı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kıran, B. (2002). *Akran baskısı düzeyi farklı olan öğrencilerin risk alma, sigara içme davranışı ve okul başarılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Ankara.
- Köknal, Ö. (1999). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. 15. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, F. (1991). *Denetim odağı ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kumru Sarıca, A. (2008). *Sosyal beceri programının ergenlerin saldırganlık düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Lazarus, S. R. ve S. Folkman. (1984). *Stress, appraisal and coping*. Springer Publishing Company, New York.
- Lee, S. Y. (2002). The effects of peer on the academic and creative talent development of a gifted adolescent, *The Journal of Secondary Gifted Education*, 14 (1), 19–29.
- Lieb, A.G. (2004). *Self-awareness of control as related to aggression and self-efficacy*, Unpublished Master Thesis, University of Monitoba.
- Meredith, P., Strong, J., ve Feeney, J. A. (2006). Adult attachment, anxiety, and pain self-efficacy as predictors of pain intensity and disability. *Pain*, 123, 146–154.
- Muris, P. (2001) A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23 (3), 145–149.
- Muris, P. (2002). Relationships between self-efficacy and symptoms of anxiety disorders and depression in a normal adolescent sample. *Personality and Individual Differences*, 32, 337–348.
- Ohbuchi, K, Ohno, T. ve Mukai, H.(2001). Empathy and aggression: effects of self-disclosure and fearful appeal. *The Journal of Social Psych.*133(2), 243–253.
- Osterman, K. Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., Charpentier, S., Caprara, G. V., Pastorelli, C. (1999). Locus of control and three types of aggression. *Aggressive Behavior*, 25(1), 61–65.
- Öner N., ve Le Compte, A (1983) *Durumluk sürekli kaygı envanteri el kitabı*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özusta, H.Ş. (1995). Çocuklar için durumluk-sürekli kaygı envanteri uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 32-44.

- Santor, D. A., Messervey, D., Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in young adolescent boys and girls: predicting school performance, sexual attitudes, and substance use. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 163-182.
- Schunk, D. (1989). Self-efficacy and cognitive achievement: implications for students with learning problems. *Journal of Learning Disabilities*, 22, 14-22.
- Şahan, M. (2007). *Lise öğrencilerinde saldırganlığı yordayan değişkenlerin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2007). *Sosyal psikoloji* (Çev. Ali Dönmez). İmge Kitapevi Yayınları, I. Baskı, Ankara.
- Tekinsav Sütçü, G. S. (2006). *Ergenlerde öfke ve saldırganlığı azaltmaya yönelik bilişsel davranışçı bir müdahale programının etkililiğinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tokuç, B., Halil Evren, S. M., ve Ekuklu, G. (2009). Edirne ve Hayrabolu mesleki eğitim merkezi öğrencilerinde umutsuzluk ve sürekli kaygı düzeyleri, *TAF Prev Med Bull*, 8 (2), 155-160
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uyguç, N. (2003). Cinsiyet, bireysel değerler ve meslek seçimi. *D. E. Ü. İ. İ. B. F. Dergisi*, 18 (1), 93-103.
- Versteeg, S. N. (1999). *Sex differences in perceived self-efficacy, attribution style, expectancy-value, and academic achievement in language arts*. Master of Arts, B. A., University of Alberta.
- Willems, M. (2008). *Exploring the relationship between self-efficacy and aggression in a group of adolescents in the peri-urban town of worcester*. Unpublished Master Thesis, University of Stellenbosh.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi*, 18. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, M. (2007). *Şiddete başvuran ve başvurmeyen ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve akran baskısı düzeyleri açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

İletişim/Correspondence

Yrd. Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ
Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Yenişehir Kampüsü, Mersin
(324)3412815/2006
gunduz@mersin.edu.tr

Ar. Gör. Öner ÇELİKKALELİ
Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Yenişehir Kampüsü, Mersin
(324)3412815/2020
celikkaleli@gmail.com